

تشیع در قزوین

با ورود اسلام به قزوین، و مقاومتی که منطقه جبال برابر اسلام داشت، این شهر به دژی برای اسلام و مسلمانان تبدیل شد، به طوری که بسیاری از اعراب در آن سکونت گزیدند. مردم قزوین پیش از بسیاری از شهرهای دیگر اسلام آوردند و اصولاً اهمیت سیاسی و موقعیت استراتژیک این شهر سبب نظارت خلفای اموی و عباسی روی آن بود. این امر سبب شد تا قزوین به دارالسنه که مذهب حکومت بود تبدیل شود. این وضعیت در قرن ششم توسط عبدالجلیل گزارش شده است (نقض: ۱۰۹).

با این حال و به مرور، یک اقلیت فعال شیعه در این شهر از قرن دوم به بعد پدید آمد که مدیون فعالیت شماری از سادات، برخی از بزرگان قبیله بنی عجل و شماری دیگر از خاندان های برجسته بود. این فعالیت برای برخی از بزرگان سنی شهر قابل تحمل نبود و روزگاری بر شیعیان این شهر چنان تحمیل کردند تا داغی بر پیشانی بگذارند (آثارالبلاد، ۴۰۲).

فعالیت شیعیان در قدم نخست چنان بود که شماری از اصحاب امامان علیهم السلام از این شهر بودند. در این میان از کسانی چون ابومحمد قزوینی از اصحاب امام رضا (ع)، ابوغانم قزوینی خادم امام عسکری (ع) و... یاد شده است. برخی از این جماعت، چندان در تشیع پیش رفتند که گرفتار غلو شده و حتی با ایجاد برخی از فرق تازه، انحرافات ایجاد کردند. مقاومت تشیع در این شهر و تبلیغ این مذهب چنان شد که عالمان برجسته ای چون عبدالجلیل رازی نویسنده کتاب مهم نقض در قرن ششم ظهور کردند.

خاندان های معروف شیعی مانند خاندان حمدان، بنی عجل و سادات جعفری و جز آنان به تدریج در قزوین ساکن شده و در رواج تشیع در این شهر نقش جدی ایفا کردند. قزوین در این زمینه تا حدودی متأثر از شهر ری و مع الواسطه متأثر از قم و حتی شمال ایران بود. امروزه شمار زیادی مزار از بزرگان سادات در قزوین و نواحی آن وجود دارد که یادگار مهاجرت سادات به این شهر و نفوذ آنان میان مردم است.

یکی از کهن ترین آنها مزار امام زاده حسین فرزند امام رضا (ع) است که شهرتی دیرین دارد و رافعی در التدوین از آن یاد کرده است. این احتمال وجود دارد که امام رضا علیه السلام خود در اوائل دهه پایانی قرن دوم هجری سفری هم به قزوین داشته که فرزند خردسالش در آنجا مدفون است.

در نخستین دهه سده هشتم سلطان محمد خدابنده (۷۰۳ - ۷۱۶) به تشیع گروید و برای ترویج آن دست به تلاشی گسترده زد که در نتیجه آن تشیع در بسیاری از نقاط ایران گسترش چشمگیری یافت. با این حال بخش هایی از قزوین تا عصر شاه طهماسب (۹۳۰ - ۹۸۴) همچنان بر تسنن باقی ماندند. صفویان نه با زور بلکه با تبلیغات مذهبی این دارالسنه را به طور کامل و به مرور به دارالشیعه تبدیل کردند.

اصحاب امامان (ع) در قزوین

نام	توضیحات
ابوغانم خادم قزوینی	خادم امام حسن عسکری (ع)
ابومحمد قزوینی	از اصحاب امام رضا (ع)
احمد بن حارث قزوینی	خدمت امام حسن عسکری (ع) رسید.
احمد بن عبدالله قزوینی	شاگرد حسین بن سعید اهوازی
عبدالله بن ابی غانم قزوینی	صدور نامه‌ای از جانب امام زمان (ع) درباره تحبّی وی و دو نفر از دوستانش درباره مسئله غیبت (ضیافة الاخوان: ۲۳۴ - ۲۳۵)
علی بن احمد قزوینی	رؤیت امام زمان (عج)
مرداس قزوینی	رؤیت امام زمان (عج)
علی بن عمر و بن عطار قزوینی	از اصحاب امام هادی (ع)، نامه‌ای به حضور امام حسن عسکری (ع) فرستاد.
علی بن ابی سهل حاتم بن ابی حاتم، ابوالحسن قزوینی	عالم موقّ، مؤلف کتابهایی از جمله: التوحید و المعرفة، الصفوة فی اسماء امیرالمؤمنین (ع)، صفات الانبیاء، رد القرامطه
داود بن سلیمان بن جعفر بن احمد القزوینی	مؤلف کتابی مشتمل بر احادیث امام رضا(ع)، ورود امام رضا به خانه وی در قزوین، مدفون در مسجد سوخته چنار واقع در محله دریکوشک.
حنظله بن خالد بن عیار تمیمی، ابوالحسن قزوینی	مؤلف کتاب الغیبة
علی بن محمد بن عبدالله ابوالحسن قزوینی قاضی	بردن کتابهای عیاشی به بغداد در سال ۳۵۶، مؤلف کتاب ملح الاخبار
احمد بن حمدان قزوینی	راوی کتاب جبر و الاستطاعة از محمد بن جعفر اسدی کوفی (م ۳۱۲)
ابوالفرج محمد بن موسی قزوینی	کاتب مؤثّق و مؤلف کتابهایی از جمله: کتابهای السهو، الموجز المختصر من الفاظ سید البشر، الرد علی الاسماعیلیه
احمد بن علی الفائدی ابو عمر قزوینی	مؤثّق و مؤلف کتاب النوادر
حمزه بن محمد قزوینی علوی	از شاگردان علی بن ابراهیم قمی
یحیی بن ابی بکر بن مهرویه قزوینی	مؤلف کتاب النوادر
فارس بن حاتم بن ماهویه قزوینی	شیعة غالی، لعن شده توسط امام حسن عسکری (ع)، ساکن سامرا، مؤلف کتابهایی از جمله: الرد علی الواقفه، عدد الائمة، الرد علی الاسماعیلیه.
طاهر بن حاتم بن ماهویه قزوینی	برادر فارس بن حاتم غالی، مؤلف کتابی در حدیث

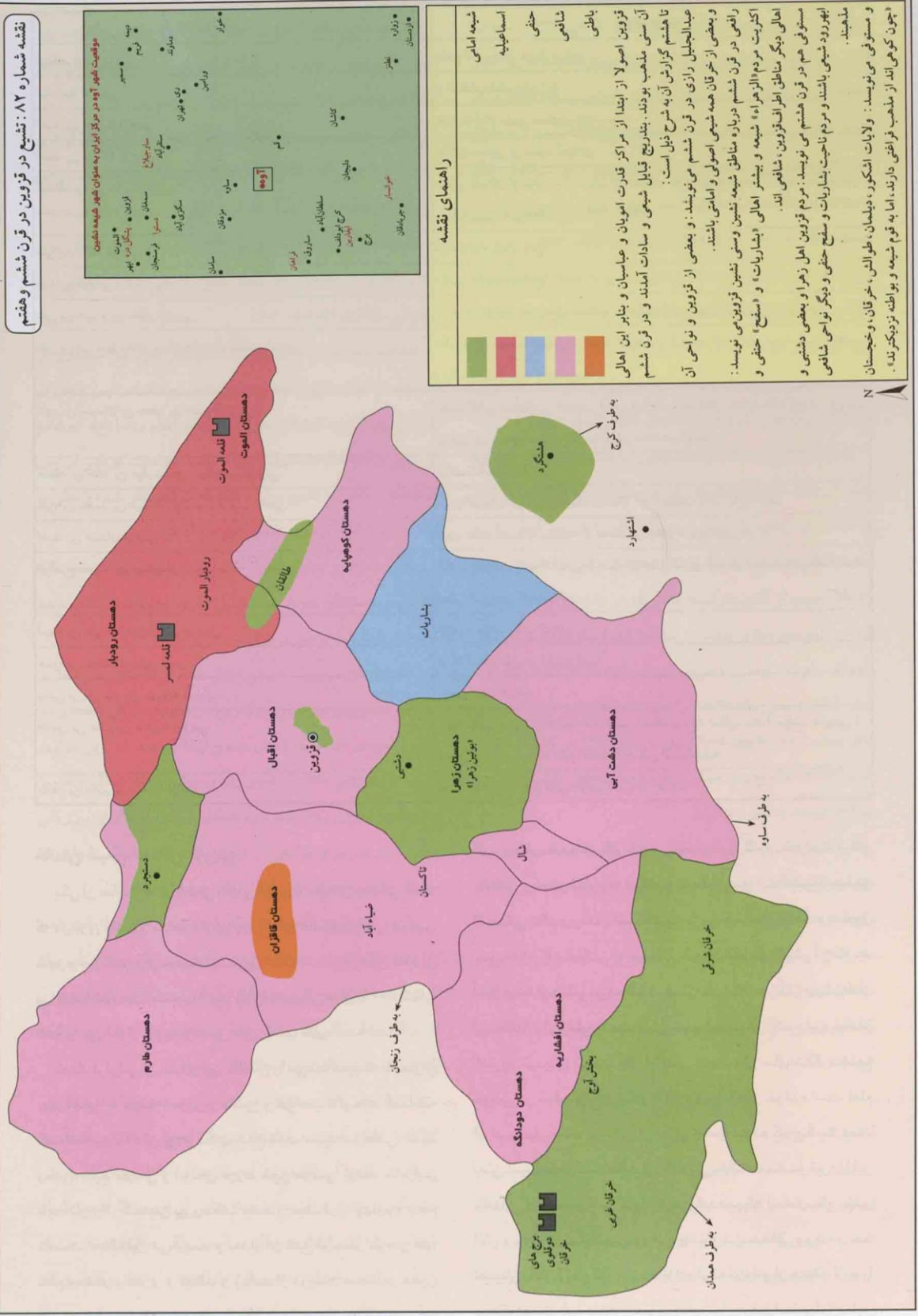
خاندان شیعی حمدانی قزوینی

یکی از خاندان های شیعی امامی قزوین، خاندان حمدانی است که در قرن پنجم و ششم دارای چهره های عالم فراوانی در این شهر و نیز شهر ری بودند. بیشترین اطلاعات درباره این خاندان در کتاب الفهرست منتجب الدین (تألیف حوالی سال ۶۰۰)، کتاب التدوین فی اخبار قزوین و همین طور کتاب نقض آمده است.

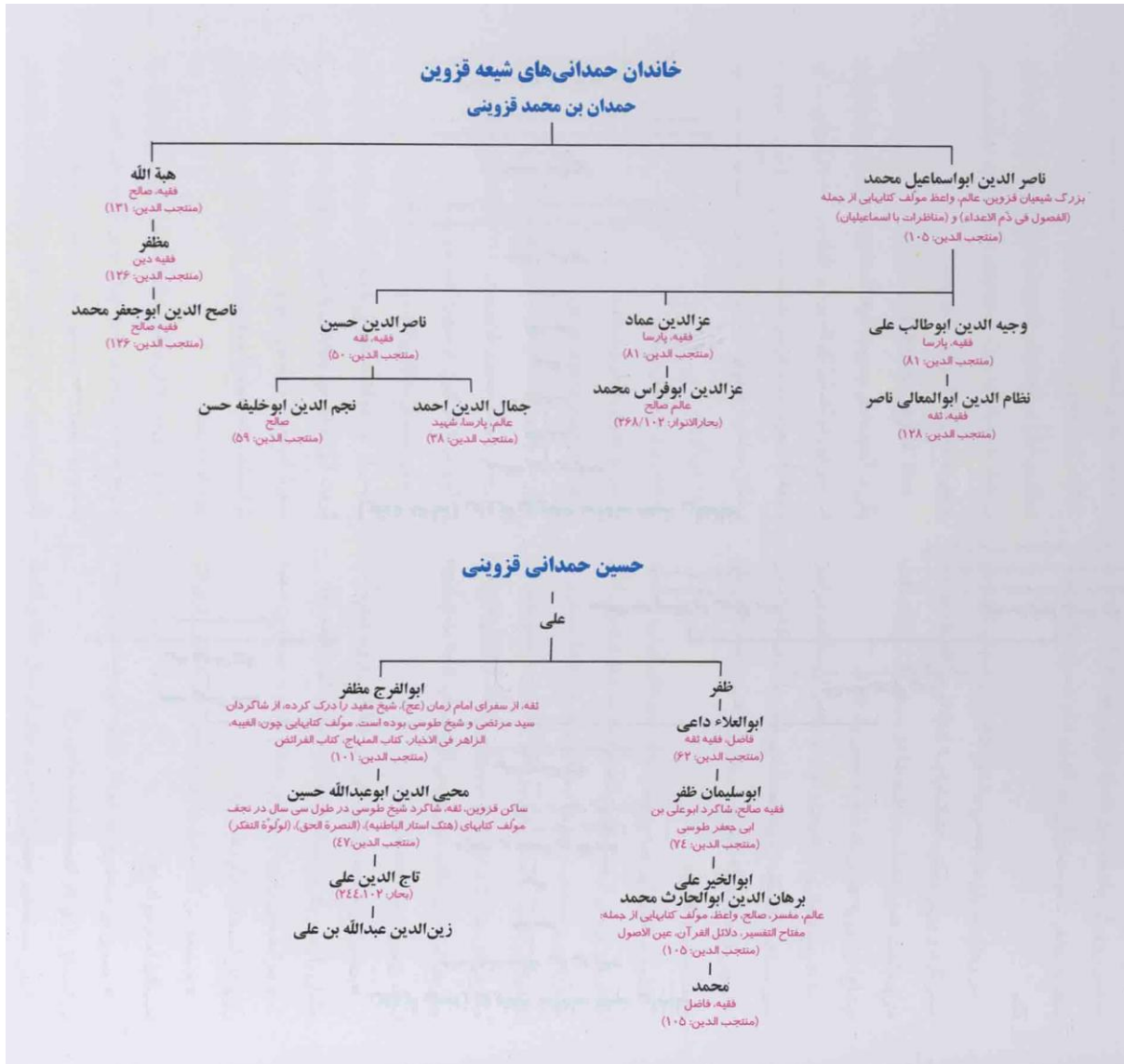
تعداد فراوانی از علمای این خاندان را می شناسیم که به عنوان چهره هایی فرهیخته، موثق و متدین و صاحب تألیفات شناخته شده اند. این خاندان پیرو مکتب شیخ مفید، سید مرتضی، سید رضی، شیخ طوسی و ابوعلی فرزند شیخ طوسی بودند. بنابراین باید آنان را از شیعیان پیرو مکتب بغداد و نجف قرن چهارم و پنجم دانست. عبدالجلیل می نویسد: و بعد از آن شیخ بوجعفر طوسی فقیه عالم ومفسر و مقرئ و متکلم، و زیادت از دویست مجلد در فنون علم تصنیف ساخته و ابوعلی الجعفری و ابوعلی سلار مصنفکتب بسیار، همه شاگردان مرتضای بزرگ، و خواجه مظفر حمدانی و سفیر امام (ع) ابوالفرج حمدانی، و ابنه الشیخ حسین الحمدانی عالم و زاهد... مصنف و مدرس و مذكر و زاهد و مقبول (نقض: ۲۱۰). این خاندان به حمدانی شهرت یافته و دلیلش آن که جد آنان «حمدان» نامی بوده است. همان طور که مورخان نوشته اند، این خاندان ارتباطی با حمدانیان شام ندارند. در تشیع این خاندان کمترین تردیدی نیست. یکی از آنان حدود سی سال شاگرد شیخ طوسی در نجف بوده و تمامی آثار وی را نزد او خوانده است. امام ابواسماعیل محمد حمدانی از سران امامیه بوده که با ملاحظه - یعنی اسماعیلیان - مباحثات و مناظراتی داشته است. دو تیره از این خاندان را در نسب نامه آنان معرفی کرده ایم که احتمال یکی بودن آنان وجود دارد، اما چون در این زمینه تردیدهایی بود، در حد اطمینان، آنان را در قالب دو خانواده ارائه کرده و ارجاعات لازم را درباره اهمیت شخصیت دینی و مذهبی شان در ذیل اسامی آورده ایم.

نقشه شماره ۸۲: تشیع در قزوین در قرن ششم و هفتم

نقشه شماره ۸۲: تشیع در قزوین در قرن ششم و هفتم

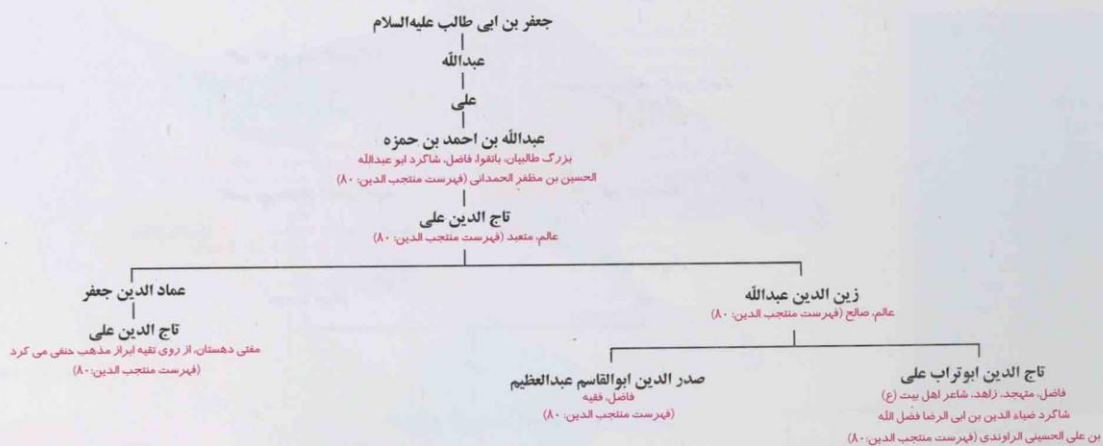

نمودار خاندان حمدانی های شیعه قزوین

نمودار خاندان شیعه سادات جعفری

خاندان شیعه سادات جعفری زینبی قزوین

خاندان شیعه سادات جعفری قزوین (شاخه دیگر)

